

УДК658.014.1

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ*Дружиніна Ю.О.*

В статті узагальнені теоретичні підходи до розробки економічного механізму функціонування інтегрованих структур бізнесу. Визначено поняття економічного механізму, його складові. Розглянуто внутрішній економічний механізм, наведена його структура. Виділені економічні форми та принципи функціонування внутрішнього економічного механізму інтегрованих структур бізнесу.

Ключові слова: економічний механізм, інтегровані структури бізнесу, функціонування, теоретичні аспекти.

Цілі, пріоритети і політика інтегрованих структур бізнесу (ІСБ) реалізуються за допомогою відповідних методик, інструкцій, положень, нормативів, які на основі єдності принципів їх підготовки становлять реальний механізм управління економікою. Ринкова економіка вимагає необхідність переорієнтації ІСБ на діяльність у сучасних умовах. Це, насамперед, вивчення ринкової кон'юнктури, систематичне удосконалення організаційно-технічного рівня підприємств, забезпечення високого ступеня соціального розвитку, перебудова організаційних структур керування. Діяльність жодної виробничої системи неможлива без механізму господарювання, тобто система управління інтегрованими структурами бізнесу приводиться в дію його економічним механізмом функціонування.

Економічні механізми функціонування інтегрованих структур бізнесу останнім часом все більше привертає до себе увагу в українській та світовій економіці. Стратегічний розвиток підприємства базується на певних як економічних, так і організаційних механізмах, які, в свою чергу, забезпечують взаємодію процесів його функціонування та розвитку і відображають специфічні особливості інтегрованої структури як соціально-виробничої системи. Визначення сутності економічного механізму функціонування ІСБ роздивлялись багатьма вченими такими як Грещак М. Г.[1], Козловський В.О.[2], Москаленко В.П.[3], Покропивний С.Ф.[4], Осипов Ю.М.[5], Путянін А.[6], Мочерний В.С. [7], Тридід О.М. [8].

В економічній літературі на теперішній час немає однозначного визначення економічного механізму функціонування інтегрованої структури бізнесу, який часто ототожнюється дослідниками як господарський. Однак, як показує аналіз сучасних наукових підходів до трактування цих категорій, поняття «господарський механізм» є більш ширшим за «економічний механізм». Тому невирішеною залишається проблема визначення структури та функціонування економічного механізму ІСБ.

Метою даної статті є узагальнення теоретичних аспектів розробки економічного механізму функціонування інтегрованих структур бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Економічний механізм функціонування інтегрованої структури бізнесу являє систему економічних методів та важелів, що, по-перше, забезпечують зовнішні зв'язки ІСБ і створюють відповідні умови отримання доходу, по-друге, сприяють розвитку виробничих відносин усередині ІСБ. У першому випадку його принципи цілком визначаються особливостями господарського механізму суспільства (домінуючою формою власності на засоби виробництва, існуючими системами ціноутворення, оподаткування, планування тощо), а в другому випадку — особливостями виробничих відносин в ІСБ.

Для визначення економічного механізму функціонування ІСБ, слід розглядати окремо його складові[1,4,5,8]:

1. Основою економічного механізму керування компанією є ринковий механізм конкуренції й ціноутворення, традиційний механізм відтворення факторів виробництва (механізм самоокупності і механізм самофінансування).

Основу ринкового механізму конкуренції й ціноутворення становлять конкурентне середовище й конкурентні стратегії учасників ринку (продавців і покупців). Конкурентне середовище визначається формою ринку (олігополія, монополія і їхні модифікації). Конкуренція продавців за збут своїх товарів при перевищенні пропозиції над попитом і конкуренція покупців за покупку потрібного товару при перевищенні попиту над пропозицією утворюють механізм цін, що встановлює ціну рівноваги. Конкурентні

стратегії визначаються факторами попиту та пропозиції. Динаміка попиту та пропозиції під впливом різних факторів породжує процес безперервної адаптації підприємств і споживачів їхньої продукції до кон'юнктури ринку. Держава регулює ринок, підтримуючи сумлінну конкуренцію, забороняючи несумлінну конкуренцію й обмежуючи монополістичну діяльність.

2. Механізм відтворення факторів виробництва покликаний забезпечити безперервну самоокупність підприємства. Він включає механізми оплати праці, відтворення виробничих запасів і відтворення основних виробничих фондів (капіталу). Перехід до ринкової економіки супроводжується деградацією механізму відтворення капіталу (механізмів оборотних коштів й амортизації), що зажадало створення специфічного механізму неспроможності (банкрутства) підприємств. Останній покликаний відновити дієздатність механізму самоокупності, або здійснити ліквідацію збиткового підприємства, що перетворилося в неплатоспроможного боржника.

3. Акціонерний механізм реалізується шляхом нагромадження акціонерного капіталу і його інвестування в розвиток, а також шляхом реінвестування прибутку. Нагромадження капіталу досягається емісією акцій і ростом їхнього курсу на вторинному ринку в результаті ефективної діяльності акціонерного товариства. Частка прибутку, який реінвестується у розвиток, визначається інвестиційною політикою акціонерного товариства, що залежить від сформованої структури акціонерної власності (розподілу акцій серед акціонерів). Якщо вирішальну роль у керуванні акціонерним товариством грає угруповання акціонерів, зацікавлене в одержанні доходів у перспективі, то пріоритет при розподілі прибутку буде віддаватися його реінвестуванню в розвиток; якщо вирішальна роль належить угрупованню, зацікавленому в одержанні поточних доходів, пріоритет буде віддаватися оплаті дивідендів на шкоду розвитку.

4. Акціонерний механізм успішно діючого акціонерного товариства підсилюється механізмом позикових коштів, що реалізується через традиційний механізм інвестиційного кредитування, принципово нові для наших підприємств механізми лізингу й венчурного (ризикового) фінансування, а також шляхом випуску акціонерним товариством власних облігацій. Областю венчурного фінансування є ризикові підприємства, що висувають і готові реалізувати перспективні ідеї й проекти. Лізинг являє собою своєрідну форму інвестицій, при якій лізингодавець фінансує інвестиції лізингоотримувача, видаючи йому кредит не коштами, а майном (основним капіталом). Випуск облігацій компанії розрахований на масового інвестора може стати ефективним механізмом розвитку тільки успішно діючих акціонерних підприємств, що володіють можливостями забезпечення позики й високим іміджем.

5. Механізми державного регулювання діяльності компанії мають економічну, організаційно-адміністративну, правову й політичну природу. В економічному механізмі, на етапі реформування економіки, найважливіше значення мають:

- політика приватизації, під впливом якої складається й розвивається акціонерне підприємництво й формується акціонерний механізм керування;
- участь держави в капіталі акціонерних компаній з метою забезпечення державних пріоритетів у найважливіших виробництвах;
- антимонопольна політика, спрямована на створення конкурентного ринку й, отже, на формування ринкового механізму конкуренції ціноутворення.

Незважаючи на те, що трансформація форм власності дозволяє акціонерним підприємствам самостійно здійснювати фінансування науково-технічного розвитку виробництва, обов'язкового складового економічного механізму керування розвитком залишається механізм державної підтримки. Це обумовлюється рядом обставин. По-перше, тривалістю періоду, протягом якого окупаються витрати. Саме в цей період підприємства потребують фінансової підтримки, компенсуючи надалі витрати держави підвищенням податкових відрахувань за рахунок росту ефективності виробництва. По-друге, викликані вимогами ринку радикальні перетворюючі нововведення (перехід до нового життєвого циклу технології, зміни технологічної спеціалізації) є капіталомісткими й вимагають концентрації великих ресурсів. Держава зацікавлена в таких нововведеннях, тому що їхня реалізація веде до підйому промислового виробництва на якісно новий рівень. По-третє, постіндустріальна епоха що настає, характеризується створенням нових технологій і продуктів, розрахованих на прищеплювання нових потреб. Тривалість інноваційного циклу таких виробництв збільшується, тому що в нього включається етап визнання нової продукції. У той же час перехід виробництва на рівень постіндустріальної епохи створює широкі мож-

ливості для включення економіки держави у світове народне господарство.

Механізми державної підтримки науково-технічного розвитку виробництва різноманітні. Основу цих механізмів становлять бюджетне фінансування науки, освіти й раціональна система податків. Наука покликана створювати принципово нові технології й продукти, система освіти - готувати висококваліфіковані кадри робітників, фахівців і менеджерів; система податків повинна дозволити підприємствам мати достатній рівень реінвестування прибутку й амортизаційних відрахувань, забезпечуючи тим самим самостійність підприємств у розвитку виробництва.

Іншими механізмами державної підтримки є:

- різні форми заохочення інвестиційної активності й прогресивних технологій. Однією з таких форм, наприклад, може бути венчурне фінансування з боку держави ризикових проектів, реалізація яких дозволяє створити лідируючі технології;
- раціоналізація структури державного, попиту й розміщення замовлень із метою досягнення рентабельності державних замовлень на рівні не нижче рентабельності ринкового попиту;
- державне регулювання цін, тарифів і мита, що має часто не тільки економічну, але й політичну спрямованість.

Функціонування ІСБ як системи господарюючих елементів забезпечується через його внутрішній економічний механізм. Його структура наведена у рис.1.

Особливості кожної з наведених складових внутрішнього економічного механізму визначають характер діяльності підприємства як системи та створюють умови для досягнення поставлених цілей [2].

Побудова економічного механізму ґрунтується на певних методичних засадах, основу яких становлять принципи його формування, а саме [6,8]:

1. Принцип цільової сумісності та зосередженості передбачає створення цілеспрямованої системи управління, в якій усі її ланки становлять єдиний механізм, спрямований на вирішення загального завдання.

2. Принцип безперервності і надійності виявляється у створенні таких організаційно-господарських та технічних умов, за яких досягається стійкість і безперервність заданого режиму виробничого процесу.

3. Принцип плановірності, пропорційності та динамізму означає, що система управління має бути націлена на вирішення не тільки поточних, а й довгострокових завдань розвитку підприємства.

4. Демократичний принцип розподілу функцій управління ґрунтується на методах і правилах суспільного поділу праці. Підготовка управлінського рішення та відповідальність за його реалізацію на практиці мають бути покладеними на той орган, який: краще за інших інформований про стан справ на відповідному об'єкті; найбільше заінтересований у реалізації та високій ефективності прийнятого рішення; може нести матеріальну, юридичну, адміністративну відповідальність за якість прийнятого рішення і повноту його реалізації.

5. Принцип науковості та обґрунтованості методів управління виходить з того, що методи, форми та засоби управління мають бути науково обґрунтовані та перевірені на практиці.

6. Існування принципу ефективності управління пов'язане з наявністю багатоваріантних шляхів досягнення однієї й тієї ж мети. Підприємство постійно перебуває в пошуку ефективних рішень, спрямованих на поліпшення організації виробництва, випуск конкурентоспроможної продукції.

При внутрішньому економічному механізмі ІСБ можна виділити економічні форми функціонування підрозділів [1]:

1. Підрозділи — центри витрат. Ці підрозділи виготовляють, як правило, продукцію внутрішньогосподарського призначення, їх діяльність досить жорстко регламентується, а ефективність оцінюється за показниками витрат. Це передусім підрозділи (цехи, дільниці та ін.) технологічної спеціалізації, яким притаманні зв'язки в межах технологічної послідовності обробки.

2. Підрозділи — центри прибутку. Підрозділи, що є центрами прибутку, виготовляють або кінцеву продукцію, яку реалізують на ринку, або проміжну продукцію внутрішньогосподарського призначення, яку передають іншим підрозділам за внутрішніми планово-розрахунковими цінами і створюють таким чином розрахунковий умовний прибуток як частину прибутку підприємства. Як правило, це підрозділи предметної та змішаної спеціалізації.

Складові внутрішнього економічного механізму	1. Організаційно-економічну система або формування вертикальних зв'язків між підрозділами й адміністративним центром та горизонтальних зв'язків між окремими підрозділами.
	2. Система внутрішньогосподарського ринку - це механізм економічних (товарно-грошових) відносин, які забезпечують ефективне функціонування підприємства на основі економічного інтересу внутрішньогосподарських підрозділів в кінцевих результатах діяльності. В основі системи внутрішньогосподарського ринку лежать внутрішні ціни. Вони являють собою умовно-розрахункові ціни, за якими підрозділи передають один одному товари або надають послуги.
	3. Система планування діяльності підрозділів. Планування діяльності підрозділів здійснюється шляхом установлення основних показників виробничо-господарської діяльності підрозділів та базується на прогресивних нормах матеріальних, трудових і грошових витрат. Залежно від завдань, які вирішують ті чи інші підрозділи, застосовуються такі показники, які найбільшою мірою стимулюють досягнення високих результатів.
	4. Систему контролю й оцінки діяльності підрозділів. Система контролю й оцінки діяльності підрозділів дає змогу визначити причини відхилень, місце їх виникнення і вжити відповідних заходів щодо усунення недоліків і поширення позитивних результатів.
	5. Систему матеріальної відповідальності підрозділів. Система оцінки діяльності визначає ті підрозділи, які найраціональніше використовують економічні важелі в організації своєї діяльності та забезпечують зростання результативності функціонування підприємства в цілому. Встановлення матеріальної відповідальності підрозділів передбачає компенсацію збитків одного підрозділу за рахунок прибутку або собівартості іншого, з вини якого вони виникли.
	6. Мотиваційний механізм. Мотиваційний механізм створюється відповідно до структури підприємства та складності його цілей. Він охоплює, як правило, три підсистеми мотивів, кожна з яких спрямована на досягнення певних цілей підприємства, а саме: - мотиваційного механізму високоякісної продуктивної праці; - мотиваційного механізму науково-технічного розвитку виробництва; - мотиваційного механізму підприємництва.

Рис.1. Структура внутрішнього економічного механізму функціонування інтегрованих структур

Економічний механізм може мати різні режими функціонування: від жорсткого адміністративно управління з високою централізацією прийняття рішень до повного саморегулювання в умовах вільного ринку. Вибір режиму функціонування внутрішнього економічного механізму визначається кількома чинниками, а саме: призначенням продукції, розмірами підприємства та розмірами його підрозділів [3].

Не менш суттєву роль при формуванні економічного механізму відіграє розмір ІСБ. Якщо малим підприємствам більш притаманне централізоване управління з прямим плановим регулюванням його діяльності, то на великих підприємствах (особливо в умовах динамічного зовнішнього середовища) можуть застосовуватись договірні форми регулювання діяльності підрозділів, а предметно-спеціалізовані підрозділи, що є суб'єктами ринку, взагалі мають широку свободу поведінки.

За рахунок внутрішньої спеціалізації та кооперування великі підприємства на відміну від малих мають більші можливості підвищувати загальний рівень кваліфікації персоналу, завантажувати обладнання, зменшувати витрати на складські та транспортні операції, рекламу та ін. Концентрація фінансових і людських ресурсів у великих корпораціях дає змогу останнім здійснювати внутрішньо-фірмову диверсифікацію капіталу з однієї галузі економіки в іншу, що поряд з тими перевагами, які вони мають за рахунок концентрації ресурсів, дає їм можливість існувати навіть у найбільш несприятливих для економіки періодах.

Вибір тієї чи іншої форми функціонування економічного механізму ІСБ значною мірою залежить також і від того, яку ринкову політику проводить інтегрована структура бізнесу, яких стратегічних цілей вона намагається досягти: чи визначити та захопити нову ринкову нішу, чи забезпечити стабільну діяльність, чи не звертати увагу на зміну ринкових умов функціонування.

ВИСНОВКИ

Економічний механізм ІСБ розкриває сутність найрізноманітніших відносин і процесів функціонування, розвитку економічних об'єктів: від найскладніших економічних систем країни – до конкретних підприємств. Досконалість такого механізму, з одного боку, вимагає раціонального управління суб'єктами господарювання і зумовлює рівень продуктивності їх функціонування, успішної адаптації до умов динамічного зростання, розвитку. З іншого – саме така досконалість є необхідною умовою ефективного функціонування ІСБ, його конкурентоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості, інвестиційної привабливості та платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібник / М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба; за ред. М. Г. Грещака. — К.: КНЕУ, 2001. — 228 с.
2. Козловський В.О. Структурна модель формування внутрішнього економічного механізму. / В.О. Козловський, Л.Г. Дончак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2009. - №5. - С. 37-39.
3. Москаленко В.П. Финансово-экономический механизм промышленного предприятия: научно-методическое издание / В.П. Москаленко, О.В. Шипунова / под науч. ред. д.э.н., проф. В.П. Москаленко. — Сумы: Изд-во «Довкілля», 2003. — 176 с.
4. Економіка підприємств: підручник/ за заг. ред. С.Ф.Покропивного. — Вид. 2-ге, перераб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 431 с.
5. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма. — М.: МГУ, 1994. — 368 с.
6. Путятін Ю.А. Фінансові механізми стратегічного управління розвитком підприємством/ Ю.А. Путятін, А.И.Пушкар, А.Н. Трідед — Х.: Основа, 1999. — 488с.
7. Собственность и хозяйственный механизм в условиях обновления экономики / под. ред. В.С. - Мочерного. — Львов: Свит, 1993. — 176 с.
8. Трідід О.М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства: моногр. / О.М. Трідід — Х.: Вид. ХДЕУ, 2002. — 364 с.

УДК 347.772:663.25

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БРЕНДІВ (НА ПРИКЛАДІ ВИНОРІБНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИМУ)

Матвієнко М.І.

В сучасній постіндустріальній економіці торгівельні марки та бренди посідають ключове місце в структурі нематеріальних активів підприємств та перетворюються на важливий фактор підвищення ефективності функціонування. З огляду на світовий досвід, компанії, які не мають конкурентоздатних нематеріальних активів, починають втрачати свої позиції на ринку. Як зазначає П. Дойль «... компанії з сильними, відомими марками в більшості домагаються кращих результатів, ніж інші».

Ключові слова: бренд, вартість марочного капіталу, Brend Beta™-аналіз

В виноробній промисловості Криму роль марочного капіталу в структурі нематеріальних активів в умовах законодавчого обмеження на рекламу алкогольної продукції та посилення конку-